

บทที่ 5

ชุมชน “มีดี”

ผู้วิจัยได้เลือกชุมชนบุกรุกแห่งหนึ่งในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่เป็นชุมชนกรณีศึกษา และเพื่อเป็นเกียรติแก่ชุมชนและชาวชุมชน ผู้วิจัยได้ตั้งชื่อชุมชนแห่งนี้ว่า ชุมชน “มีดี” ซึ่งอันที่จริงชุมชนแห่งนี้มีชื่อตามสถานที่ตั้งอยู่แล้ว ต่อมาได้มีสถาบันการศึกษาแห่งนี้ได้เข้าไปพัฒนาชุมชนนี้ โดยส่งเสริมให้ตั้งกลุ่ม ออมทรัพย์และตั้งชื่อให้ชุมชนใหม่เพื่อเป็นสัญลักษณ์และกำลังใจในการออมทรัพย์ ทำให้ชื่อที่ตั้งใหม่เป็นที่ติดปากชาวชุมชนและบุคคลภายนอก สำหรับชื่อชุมชนมีดีนี้ ผู้วิจัยได้มาจากข้อคิดที่เป็นข้อความเขียนด้วยถ่านสีดำติดอยู่ข้างรั้วกันเขตชุมชนแห่งนี้ว่า “มีคลองเน่า ๆ อยู่ 1 คลอง มีคนมาสำรวจวันละ 100 คน ไม่รู้มีอะไรดี” ข้อความนี้สันนิษฐานว่า เนื่องจากชุมชนนี้มีลักษณะพิเศษหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นความเอื้อมโหริ踵ของชุมชน ความยากจนของชาวชุมชน หรือสภาพชีวิตของชาวชุมชน ทำให้นักศึกษา นักวิจัย นักสาธารณสุข และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาสำรวจชุมชนนี้บ่อยมาก จนชาวชุมชนรู้สึกอึดอัดหนาระอากใจที่จะตอบคำถามจากท่านทั้งหลาย อีกทั้งการเข้ามาในชุมชนของบุคคลต่าง ๆ ก็ไม่ได้ทำให้สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวชุมชนดีขึ้น จึงมีบางคนเขียนข้อความดังกล่าวขึ้น ทำให้ผู้วิจัยประทับใจในแนวคิดเชิงประชดประชันของผู้เขียน และให้นามสมมติแก่ชุมชนนี้ว่า ชุมชนมีดี

ชุมชนมีดี : สภาพทั่วไปทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม

จากสนามกีฬาของเทศบาลนครเชียงใหม่ไปตามถนนรัตนโกสินทร์ จะผ่านทางเข้าชุมชนมีดี 2 ทาง เมื่ออ้อมผ่านวัดป่าแพ่ง และหมู่บ้านอิมบุญ แล้วเลี้ยวซ้ายก็จะได้พบกับอีกด้านหนึ่งของชุมชน มีดี ชุมชนมีดีมีที่ตั้งยาวไปตามแนวคลองแม่ข่า ซึ่งเมื่อมาถึงบริเวณนี้จะแยกออกเป็น 2 สาย ที่ดินบริเวณนี้เป็นที่ดินสาธารณะริมคลองมีความกว้างห่างจากริมคลอง 2 เมตร พอจะปลูกสร้างเป็นที่อยู่อาศัยได้ ชาวบ้านจึงได้ใช้ที่ดินที่ไม่มีเจ้าของนี้เป็นที่ตั้งหลักฐานของตนเอง ชาวชุมชนส่วนใหญ่สร้างบ้านคร่อมลงบนคลอง ซึ่งมีความกว้างประมาณ 2 เมตร บางแห่งดินเขินมีลักษณะเป็นทางน้ำขนาดเล็ก กว้างเพียง 1 เมตร การที่ชาวชุมชนปลูกสร้างบ้านบนคลองเช่นนี้ทำให้น้ำนำดินเขินและเน่าเหม็น จากการทิ้งขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลของชาวชุมชน รวมทั้งเทศบาลไม่อาจที่จะเข้าไปขุดลอกหรือจัดการกับคลองได้ กล่าวได้ว่า ชุมชนมีดี เป็นชุมชนประเภทบุกรุก (squatter settlement) ชุมชน

หนึ่งที่ตั้งอยู่ใจกลางเมืองเชียงใหม่ ทั้งนี้เวลาต่อมาชุมชนมีดีได้ขยายอาณาเขตของชุมชนออกอย่างรวดเร็ว ตามการขยายตัวทางเศรษฐกิจของเมืองเชียงใหม่ ผู้คนจำนวนมากจากชนบททั้งชาวพื้นราบและชาวเขาเข้ามาปลูกสร้างบ้านเพิ่มขึ้น ทำให้อาณาเขตชุมชนมีดีขยายตัวรุกกล้าเข้าไปในพื้นที่ว่างเปล่า ซึ่งเป็นที่ดินของบริษัทเจ้าของธุรกิจห้างสรรพสินค้ายักษ์ใหญ่จากกรุงเทพมหานครได้ซื้อทิ้งไว้เป็นคลังสินค้าและเพื่อขยายกิจการ (ดูแผนที่ชุมชน)

PAYAP UNIVERSITY

อ. ชุมนวพรไชยภัย

ร.ร. อนุบาล
กาญจนนา

ฉ. พัฒนาช่างฝึก

ตลาดค้าเหียง

คลองแม่ข่า
ชุมชนศิริมงคล

ก. ศรีมงคล

ที่ดินเอกชน

ที่ทำการ
ชุมชน

ชุมชนคลอง
สินเหนือ

ที่ดินเช่าที่ใด
กลุ่มช่างเขา
โรงหล่อ

หมู่บ้าน
อัมบุญ

วัดกู่เต้า

ที่ดิน
เอกชน

โกดังเซนต์รัก

วัดป่าแพ่ง
ร.ร. ป่าแพ่ง

สนามกีฬา

ที่ดินมรดก - เอกชน

เหมืองศิลา

ที่ดินหมู่บ้าน
เปือยหลวง

ชุมชนคลองสินน้ำดี

ที่ขายรถ
ต้นจางาใหม่

ก. รตนากสิณทร

โรงน้ำแข็ง

หมู่บ้านชาวยี่

โรงแรมเพชรศิรินทร์

ร.ร. เชียงยืน

วัดป่าข่า

คลองแม่ข่า 1

ประตู
น้ำ

วัดชัยศรีภูมิ

สภาพทางกายภาพและประชากร

ชุมชนมีดีเป็นชุมชนบุกรุก ซึ่งถือกำเนิดเมื่อปี พ.ศ.2505 ทั้งนี้โดยธรรมชาติแล้วชุมชนประเภทนี้จะเป็นชุมชนที่เสื่อมโทรมมากที่สุด จากการที่ผู้วิจัยได้ไปสำรวจชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ได้พบแล้วว่าชุมชนมีดีมีสภาพดังกล่าว ผู้ที่เช่าอยู่อาศัยในชุมชนส่วนใหญ่จะยากจนมากและไม่มีทางไปทำอื่นจริง ๆ ในตอนแรกที่เข้ามาก็พอมือที่หลับนอนไปวัน ๆ ต่อมาเมื่อได้แสงสว่างงานรับจ้างพอมือรายได้บ้าง ก็จะค่อย ๆ หาวิธีลงง่าย ๆ ราคาถูกมาปะติดปะต่อเป็นบ้านและค่อย ๆ ต่อเติมออกไปให้พออยู่อาศัยได้ บ้านส่วนใหญ่จะทำด้วยไม้ไผ่และมุงหลังคาด้วยคา หรือสังกะสี ซึ่งเป็นวัสดุที่หาง่ายจากร้านขายไม้ไผ่ใกล้ถนนกสิวิภาเทศบาล ชาวชนบททางภาคเหนือมีความคุ้นเคยกับที่อยู่อาศัยแบบนี้และมีทักษะในการก่อสร้างบ้านแบบนี้ ทำให้ไม่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมากนักในการมีที่อยู่ อย่างไรก็ตามเมื่อเข้าไปในบ้านของชาวชุมชนมีดี ผู้วิจัยได้ตระหนักว่านี่คือความยากจน

บ้านของชาวชุมชนมีดีส่วนใหญ่จะมีขนาดกว้างยาวประมาณ 2x2 เมตร บางบ้านอาจมีพื้นที่มากกว่าบ้านอื่นบ้าง บ้านมีห้องเพียงห้องเดียว เป็นห้องเอนกประสงค์ ใช้กิน นอน รับประทานอาหาร วางสิ่งของเครื่องใช้ เสื้อผ้าต่าง ๆ มีห้องครัวเล็ก ๆ ที่ใช้เตาด่านในการปรุงอาหาร บางบ้านซื้อข้าวและอาหารสำเร็จรูปจากตลาด ห้องส้วมอาจใช้ร่วมกับบ้านอื่น หรือถ่ายลงในร่องน้ำ (แม่น้ำที่เน่าเหม็น) บางบ้านสร้างห้องส้วมเล็ก ๆ ที่ไม่ต้องมีฝาปิดมิดชิด ใช้กระสอบหรือเศษวัสดุปิดไว้เล็กน้อย มีสภาพสกปรกมาก แต่ดูว่าชาวชุมชนไม่ได้ให้ความสำคัญในเรื่องนี้ สำหรับสถานที่อาบน้ำก็ใช้บริเวณข้างบ้าน หน้าบ้าน หรือที่ใดที่หนึ่งที่มีที่วางสำหรับวางตุ่มน้ำ ชาวชุมชนมีได้ให้ความสำคัญแก่เรื่องนี้เช่นเดียวกัน

น้ำที่ใช้ในการอุปโภคของชาวชุมชนได้มาจากบ่อน้ำที่ขุดขึ้นตามจุดต่าง ๆ ชาวบ้านที่ยากจนมากจะอาศัยตักน้ำจากบ่อน้ำของญาติหรือเพื่อนบ้านที่มีบ่อน้ำ นำมาใส่ตุ่มไว้ใช้ ส่วนน้ำบริโภคเดิมชาวชุมชนใช้น้ำบ่อ ต่อมาเมื่อมีบริการจากผู้ผลิตน้ำดื่มบรรจุขวดมาบริการส่งถึงชุมชนในราคาขวดใหญ่ละ 5 บาท ชาวชุมชนจึงหันมาดื่มน้ำบรรจุขวด มีบางครอบครัวที่ยากจนมากจะดื่มน้ำบ่อต่อไปสำหรับ ไฟฟ้า ชาวชุมชนมีดีขอต่อจากภายนอกชุมชนและบ้านที่อยู่ใกล้เคียงจะขอต่อกันไปเรื่อย ๆ โดยจ่ายค่าไฟฟ้าในราคาที่แพงกว่าประมาณ 2-3 เท่า กล่าวได้ว่าการขาดแคลนไฟฟ้าและน้ำประปาเป็นปัญหาพื้นฐานของชุมชนมีดีเช่นเดียวกับชุมชนคนจนอื่น ๆ ในเมืองใหญ่

สภาพแวดล้อมของชุมชนมีดีเสื่อมโทรมมาก บ้านเก่า ๆ ที่ทรุดโทรมเบียดเสียดกันอยู่ กลุ่มที่ปลูกคร่อมทางน้ำจะทิ้งสิ่งปฏิกูลและขยะมูลฝอยลงในทางน้ำ¹ จนน้ำเหม็น กลุ่มที่อยู่นอกบริเวณแม่น้ำจะมีทางเดินเป็นดินที่ชาวชุมชนช่วยกันทำขึ้น บางส่วนจะต้องใช้สะพานไม้เป็นทางสัญจรไปมา สะพานไม้แผ่นเดียวหรือหลายแผ่นที่ไม่เป็นระเบียบคดเคี้ยวไปตามสภาพของบ้าน หากเดินโดยไม่ระมัดระวังก็อาจสะดุดไม้กระดานหรือตกลงในร่องระหว่างไม้กระดานได้รับบาดเจ็บ ใต้สะพานไม้จะเป็นน้ำครำและขยะที่ส่งกลิ่นเหม็นไปทั่ว ผลสืบเนื่องจากความยากจน ความเสื่อมโทรมของที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมคือ ปัญหาอนามัยและโรคภัยไข้เจ็บ ในชุมชนมีดี โรคที่เป็นกันมากคือ โรคเกี่ยวกับทางเดินอาหาร เด็ก ๆ มักเป็นไข้หวัด พ่อบ้านแม่บ้านที่ใช้แรงงานทำงานหนักจะป่วยเนื่องจากการทำงาน เช่น ได้รับสารพิษหรือทำงานหนักเกินไป คนชราสุขภาพไม่ดีเนื่องจากการทำงานหนักพักผ่อนไม่เพียงพอ รับประทานอาหารที่ไม่มีคุณค่าเพียงพอ

ชุมชนมีดีถึงแม้จะมีบริเวณพื้นที่เล็กน้อยเพียง 50 ไร่ ตามความยาวของแม่น้ำแต่มีจำนวนประชากรถึง 1,450 คน มีครัวเรือนทั้งหมด 331 ครัวเรือน แบ่งออกเป็นครัวเรือนในชุมชนคลองหนึ่ง 158 ครัวเรือน คลองสอง 91 ครัวเรือน ครัวเรือนในที่ดินของเอกชน 60 ครัวเรือน และครัวเรือนหลังสนามกีฬาอีก 22 ครัวเรือน ผู้วิจัยทำการศึกษาเฉพาะครัวเรือนในคลองหนึ่ง คลองสองและใน ที่ดินเอกชน จำนวน 309 ครัวเรือน โดยเลือกตัวอย่างแบบเป็นระบบ (systematic sampling) ได้ครัวเรือนตัวอย่าง 77 ครัวเรือน แต่เนื่องจากหัวหน้าครัวเรือนและภรรยาในครัวเรือนชาวชุมชนมีดีส่วนใหญ่ต้องทำงานตลอดวันและพักผ่อนในเวลากลางคืน ทำให้การพบปะเพื่อสัมภาษณ์ต้องใช้ระยะเวลาพอสมควรจึงสัมภาษณ์ได้เพียง 50 ครัวเรือน ซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจแตกต่างกันบ้าง ส่วนใหญ่จะมีฐานะยากจนถึงยากจนมาก ในครัวเรือน 50 ครัวเรือนนี้มีผู้สูงอายุที่อายุ 60 ปีขึ้นไป 5 คน ประชากรในวัยแรงงาน (อายุ 15-60 ปี) จำนวน 111 คน ประชากรวัยเด็ก (1-14 ปี) 52 คน และเด็กทารก 7 คน จะเห็นได้ว่าประชากรในชุมชนมีดีส่วนใหญ่เป็นประชากรในวัยแรงงาน และวัยเด็ก มีคนชราอยู่น้อยมาก อายุสูงสุดของประชากรกลุ่มตัวอย่างคือ 73 ปี ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนมีดีเป็นชุมชนประเภทบุกรุกที่เป็น ที่อยู่ของผู้ย้ายถิ่นจากชนบทมาแสวงหางานทำในเมือง ดังนั้นประชากรจึงอยู่ในวัยแรงงานทั้งสิ้น เมื่อสร้างครอบครัวจะมีบุตรในวัยเรียนที่ต้องรับการศึกษาอยู่ในเมือง ผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะยังคงอยู่ในท้องถิ่นชนบทต่อไป

¹ ผู้วิจัยเรียกแม่น้ำแม่ข่าว่าทางน้ำ หรือร่องน้ำ เนื่องจากขนาดของแม่น้ำแม่ข่าในบริเวณนั้นเล็กและแคบมากมีน้ำขังอยู่เล็กน้อยในฤดูแล้ง ถ้าเป็นฤดูฝนน้ำจะท่วม เนื่องจากทางน้ำตื้นเขินด้วยขยะและสิ่งปฏิกูล

ตารางที่ 2 ประชากรในชุมชนมีดีจำแนกตามกลุ่มอายุ

กลุ่มอายุ	จำนวน	ร้อยละ
60 ปีขึ้นไป	5	2.86
15 - 60 ปี	111	63.43
1 - 14 ปี	52	29.71
ต่ำกว่า 1 ปี	7	4.00
รวม	175	100.00

สภาพทางเศรษฐกิจ

- ข้อเท็จจริงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของชาวชุมชนผู้มีรายได้น้อยเป็นสิ่งที่หลายฝ่ายพยายามค้นหาคำตอบ ปัญหาที่ได้รับความสนใจมากที่สุดคือ ฐานะทางเศรษฐกิจของชาวชุมชน ซึ่งมักจะเป็นที่เข้าใจกันว่า คนในชุมชนเป็นคนยากจน แต่ในความเป็นจริงแล้ว พบว่าคนยากจนจำนวนมากอยู่ในชุมชน แต่คนยากจนในชุมชนไม่ใช่คนยากจนส่วนใหญ่ของสังคมเมือง และชุมชนก็ไม่ใช่ที่อยู่อาศัยเฉพาะของคนยากจนอย่างเดียว มีบุคคลที่มีรายได้ระดับกลางและรายได้สูงจำนวนน้อยส่วนหนึ่งอาศัยอยู่ในชุมชนด้วยเช่นกัน

ในชุมชนมีดีสภาพทางเศรษฐกิจที่ปรากฏให้เห็นนั้น ชาวชุมชนมีสภาพที่ยากจนมาก ความยากจนปรากฏให้เห็นในสภาพที่อยู่อาศัย ชีวิตประจำวัน อาชีพ และอาหารการกิน อย่างไรก็ตามยังมีครอบครัวส่วนน้อยจำนวนหนึ่งที่มีฐานะปานกลางอาศัยอยู่ในชุมชนนี้ การศึกษาสภาพทางเศรษฐกิจของชาวชุมชน ทั้งนี้เพราะลักษณะทางเศรษฐกิจเป็นเงื่อนไขของปัญหาในชีวิตประจำวัน ชีวิตความเป็นอยู่ และสภาพจิตใจของชาวชุมชน สภาพทางเศรษฐกิจแบ่งได้ดังนี้

1. ลักษณะอาชีพและการประกอบอาชีพ ชาวชุมชนมีดีมีลักษณะอาชีพที่หลากหลายทุกคนไม่เลือกอาชีพ ขอเพียงได้มีรายได้จุนเจือครอบครัวให้ดำรงอยู่ได้ และในทางกลับกันการเข้ามาอยู่ในชุมชนของชาวชุมชนก็เพื่อที่จะให้ได้ประกอบอาชีพที่มีอยู่อย่างหลากหลายในเมือง ชุมชนมีดีตั้งอยู่ในแหล่งที่ใกล้ตลาดใหญ่ของเมืองเชียงใหม่ถึง 5 ตลาดคือ ตลาดเมืองใหม่ ตลาดข้างเผือก ตลาดธานีรินทร์ ตลาดควนโรต และตลาดต้นลำไย ดังนั้นไม่ว่าชาวชุมชนจะต้องการประกอบธุรกิจการค้าหรือรับจ้างในตลาดใดก็ย่อมจะทำได้ไม่ยาก จากครัวเรือนตัวอย่างที่ผู้วิจัยได้สำรวจมีลักษณะอาชีพดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3 ลักษณะอาชีพของหัวหน้าครัวเรือนชายในชุมชนมีดี

อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
รับจ้างทั่วไป	10	20.0
เข็นล้อในตลาด	5	10.0
แบกของในตลาด	3	6.0
ค้าขาย	7	14.0
ช่างเครื่องยนต์	1	2.0
ซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้า	1	2.0
ขับรถสี่ล้อ (เช่า)	2	4.0
ขับรถแมคโคร	1	2.0
ขับรถส่งปูน	1	2.0
ช่างก่อสร้าง	4	8.0
ช่างตี	1	2.0
เก็บกระดาดขาย	3	6.0
ซื้อของเก่า	2	4.0
เก็บขยะ	4	8.0
ขายล็อตเตอรี่	1	2.0
ขับสามล้อ	2	4.0
ผู้ช่วยกักโรงแรม	1	2.0
ทำงานโยธาที่เทศบาล	1	2.0
รวม	50	100.0

จะเห็นได้ว่า ชาวชุมชนมีดีที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนชายส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างทั่วไป นั่นคือ จะหางานรับจ้างทำไปเรื่อย ๆ ใครจ้างให้ทำอะไรก็จะทำ ร้อยละ 20.0 ส่วนผู้ที่รับจ้างประจำอยู่ในตลาดโดยรับจ้างเข็นล้อเข็นบรรทุกของส่งแม่ค้า พ่อค้าหรือผู้ที่มาซื้อของในตลาด บางคนไม่มีล้อเข็นก็รับจ้างแบกของในตลาด มีร้อยละ 10.0 และ 6.0 ส่วนผู้ที่มีอาชีพค้าขายมีร้อยละ 14.0 ซึ่งการค้าขายของชุมชนก็คือค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ ในตลาด ขายผัก ขายชาลาเปา ขายของชำ ขายล็อตเตอรี่ ขายปลาหมึก (ขายไม่เป็นที่) สำหรับบางคนมีความรู้เกี่ยวกับเครื่องยนต์และไฟฟ้า จะเป็นช่างซ่อมเครื่องยนต์ ซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้า นอกจากนั้นจะมีอาชีพขับรถสี่ล้อ (สองแถว) ขับรถแมคโคร ขับรถส่งปูน ซึ่ง

เป็นลักษณะของการรับจ้าง ชั้บรดสามล้อ เป็นช่างก่อสร้าง เก็บกระดาดชาย ชื่อของเก่า เก็บขยะ ชายลือตเตอร์ กู้โรงแรม และทำงานโยธาที่เทศบาล กล่าวได้ว่าจากครัวเรือนตัวอย่างทั้งหมดมีอาชีพที่พอระบุได้ 17 อาชีพ ซึ่งบางอาชีพยังแบ่งย่อยได้อีก นอกจากนี้ยังมีอีกหลายอาชีพที่ไม่อาจจะระบุออกมาได้ เมื่อพิจารณาอาชีพของภรรยาหัวหน้าครัวเรือนจากตารางที่ 4 จะพบความหลากหลายของอาชีพเช่นเดียวกับฝ่ายสามี มีผู้ที่เป็นแม่บ้านร้อยละ 24.0 นอกจากนั้นทำงานรับจ้างต่าง ๆ และค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่พอมีรายได้มาจุนเจือครอบครัว ผู้ที่เป็นแม่บ้านบางคนทำงานเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อหารายได้ เช่นกัน

สำหรับอาชีพค้าขายของผู้หญิงในชุมชนมีดีจะค้าขายผลไม้ในตลาด เก็บผักขาย ขายชาละเป่า ลูกจ้างขายของ ขายผัก ขายขนม ขายของชำ ส่วนอาชีพรับจ้างทั่วไปนั้นจะรับจ้างซักผ้า รับจ้างชอยซิง ลูกจ้างขายของที่ตลาด

ตารางที่ 4 ลักษณะอาชีพของภรรยาหัวหน้าครัวเรือนและหัวหน้าครัวเรือนหญิงในชุมชนมีดี

อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
แม่บ้าน	12	24.0
รับจ้างทั่วไป	12	24.0
ค้าขาย	9	18.0
ทำงานโรงงานไอศกรีม	1	2.0
แม่บ้านโรงแรม	1	2.0
ทำงานโรงงาน	4	8.0
พับถุงขาย	2	4.0
เก็บกระดาดชาย	2	4.0
เก็บขยะ	3	6.0
เก็บของเก่า	2	4.0
ก่อสร้าง	2	4.0
รวม	50	100.0

ลักษณะพิเศษของอาชีพชาวชุมชนมีดีเป็นดังนี้

1.1 มีอาชีพใช้แรงงานและเป็นแรงงานไร้ฝีมือ ประมาณร้อยละ 64.0 ของหัวหน้าครัวเรือนมีอาชีพใช้แรงงานเป็นลูกจ้างรายวันที่มีงานไม่แน่นอน เช่น รับจ้างทั่วไป งานก่อสร้าง งานกุลีในตลาด ผู้ช่วยกู้โรงแรม อาชีพเหล่านี้มีงานทำเป็นบางช่วง ที่ทำงาน รายได้ และจำนวนวัน

ทำงานในแต่ละเดือนไม่แน่นอน รายได้ที่ไม่แน่นอนทำให้ครอบครัวมีฐานะไม่มั่นคง นอกจากนี้บางคนไม่ได้ทำงานเต็มเวลา บางคนเป็นแรงงานฝีมือ แต่ส่วนใหญ่เป็นแรงงานไร้ฝีมือ (unskilled labourers)

1.2 มีอาชีพหลากหลายและทำงานในภาคไม่เป็นทางการ (informal sector) เนื่องจากชาวชุมชนมีดีมีการศึกษาดำรงไม่อาจเลือกงานได้ เขาจะทำงานทุกอย่างเท่าที่หาได้ ผู้ที่จะทำงานไม่เฉพาะผู้ชายที่อยู่ในวัยแรงงาน แต่รวมถึงผู้หญิง เด็กและคนชราด้วย อาชีพของชาวชุมชนมีดีจึงมีลักษณะหลากหลาย เช่น เก็บขยะ ยาม ซื่อของเก่า ขายของในตลาด รับจ้างแบกของ เก็บกระดาษขาย เป็นต้น หรือเป็นอาชีพที่ทำอยู่กับบ้าน เช่น พับถุงขาย รับจ้างซักผ้า ทำขนมขาย เป็นต้น (ดูตารางที่ 4) ทั้งนี้ชาวชุมชนส่วนใหญ่ทำงานในภาคไม่เป็นทางการ และงานรับจ้าง ผู้ที่ทำงานประเภทกิจการของตนเองมีร้อยละ 28.0 (สำหรับผู้ชาย) และ 18.0 (สำหรับผู้หญิง) ถ้าคำนึงถึงความมั่นคงของงาน พบว่าร้อยละ 96.0 (สำหรับผู้ชาย) และ 74.0 (สำหรับผู้หญิง) ไม่มีงานที่ถาวร แต่มีงานช่วง ๆ

1.3 ชาวชุมชนต้องทำงานหนัก และการว่างงานไม่ชัดเจน เมื่อพิจารณาด้านเวลาทำงาน ชาวชุมชนมีดีต้องทำงานหนัก เพราะงานรับจ้างที่ทำไม่มีวันหยุด และทำตลอดทั้งวัน นอกจากนี้ความยากจนทำให้ชาวชุมชนไม่อยู่หนึ่งจะต้องดิ้นรนอยู่ตลอดเวลา ทำอะไรก็ได้แม้จะเป็นงานชั่วคราวและมีรายได้เล็ก ๆ น้อย ๆ ทำให้ต้องทำงานหนัก และเมื่อถามถึงการว่างงานจึงพบว่า เป็นการว่างงานแอบแฝงไม่เต็มเวลา (ตารางที่ 5)

1.4 ที่ทำงานและการเดินทางไปทำงาน ในเรื่องของที่ทำงานของชาวชุมชนมีดีนั้น ที่อยู่อาศัยของชาวบ้านมีความสัมพันธ์กับที่ทำงาน กล่าวคือ ที่ทำงานจะไม่ไกลมากนัก หรือแม้จะห่างไกลออกไปก็สามารถเดินทางได้สะดวก เนื่องจากชาวชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างทั่วไป รับจ้างอยู่ในตลาด ก่อสร้าง ค้าขาย และอื่น ๆ ซึ่งที่ทำงานจะอยู่ไม่ไกลจากบ้านเท่าใดนัก ด้วยการที่ชาวชุมชนมาอาศัยและยังคงอาศัยอยู่ในชุมชนมีดีเพราะเป็นแหล่งที่อยู่ที่ไม่ห่างไกลจากแหล่งอาชีพ เป็นทำเลใจกลางของชุมชนเมืองเชียงใหม่ที่เดินทางไปมาได้สะดวกมาก

2. รายได้-รายจ่าย จากการศึกษาชุมชนมีดีพบว่า รายได้เฉลี่ยของหัวหน้าครัวเรือนต่อเดือนได้ 5,000 บาท สำหรับผู้ที่ทำงานเป็นรายวันมีรายได้เฉลี่ยวันละ 90 บาท ขณะที่ในครัวเรือนที่มีภรรยาทำงานมีรายได้ด้วย ภรรยาที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 2,500 บาท และเฉลี่ยต่อวัน 70 บาท เป็นรายได้ที่ต่ำมากสำหรับผู้ที่ต้องอยู่อาศัยในเขตเมืองที่มีค่าครองชีพสูง ทั้งนี้พบว่าครัวเรือนมีรายจ่ายเฉลี่ยเดือนละ 4,500 บาท โดยมีค่าใช้จ่ายแยกตามประเภทเป็นค่าอาหาร ค่าสาธารณูปโภค น้ำ - ไฟ ค่าใช้สอยในครอบครัว ค่าใช้จ่ายให้ลูกไปโรงเรียนและค่ารถพ่อ-แม่ไปทำงาน ค่าใช้จ่ายเหล่านี้ไม่รวมค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือย เช่น ค่าเหล้า บุหรี่ ลอตเตอรี่ และค่าใช้จ่ายทางสังคม เช่น ทอดกฐิน ผ้าป่า แต่งงาน ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่ต้องจ่ายอยู่อย่างสม่ำเสมอเช่นกัน

ตารางที่ 5 ชั่วโมงทำงานต่อวันของชาวชุมชนมีดี

สามี		ภรรยา	
ชั่วโมงทำงาน/วัน	ร้อยละ	ชั่วโมงทำงาน/วัน	ร้อยละ
ต่ำกว่า 5 ชั่วโมง	10.0 (5)	ต่ำกว่า 5 ชั่วโมง	10.0 (5)
6 - 10 ชั่วโมง	58.0 (29)	6 - 10 ชั่วโมง	48.0 (24)
10 ชั่วโมงขึ้นไป	20.0 (20)	10 ชั่วโมงขึ้นไป	18.0 (9)
ไม่แน่นอน	12.0 (6)	แม่บ้าน	24.0 (12)
รวม	100.0 (50)	รวม	100.0 (50)

ตารางที่ 6 รายได้ต่อวันของชาวชุมชนมีดี

สามี		ภรรยา	
ชั่วโมงทำงาน/วัน	ร้อยละ	ชั่วโมงทำงาน/วัน	ร้อยละ
ต่ำกว่า 50 บาท	4.0 (2)	ต่ำกว่า 50 บาท	10.0 (5)
51 - 100 บาท	40.0 (20)	51 - 100 บาท	26.0 (13)
101 - 150 บาท	22.0 (11)	101 - 150 บาท	26.0 (13)
151 - 200 บาท	6.0 (3)	151 - 200 บาท	10.0 (5)
ไม่แน่นอน	28.0 (14)	ไม่แน่นอน	28.0 (14)
รวม	100.0 (50)	รวม	100.0 (50)

ตารางที่ 7 รายจ่ายของครัวเรือนชาวชุมชนมีดี

ค่าอาหาร : วัน	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า 50 บาท	10	20.0
51 - 100 บาท	22	44.0
101 - 200 บาท	15	30.0
200 บาทขึ้นไป	3	6.0
รวม	50	100.0

จากตารางที่ 5 จะเห็นได้ว่าทั้งพ่อบ้านและแม่บ้านชาวชุมชนมีดีต่างมีชั่วโมงทำงานในแต่ละวัน 6 -10 ชั่วโมง ร้อยละ 58.0 และ 48.0 ส่วนพ่อบ้านที่ทำงาน 10 ชั่วโมงขึ้นไปมีร้อยละ 20.0 ภรรยาทำงาน 10 ชั่วโมงขึ้นไปร้อยละ 18.0 การทำงานวัน 6-10 ชั่วโมง ถือว่าทำงานหนักพอสมควร ยิ่งทำวันละ 10 ชั่วโมงถือว่าหนัก ทั้งนี้เนื่องจากชาวชุมชนต้องการรายได้ที่เพียงพอกับการใช้จ่ายในครอบครัวจึงทำงานล่วงเวลา ทำให้มีชั่วโมงทำงานสูง และในตารางที่ 6 พบว่าพ่อบ้านร้อยละ 40.0 มีรายได้ระหว่าง 51-100 บาทต่อวัน และร้อยละ 22.0 มีรายได้ระหว่าง 101-150 บาทต่อวัน และมีผู้ที่มีรายได้ไม่แน่นอนร้อยละ 28.0 ขณะที่ฝ่ายภรรยามีรายได้วันละ 51-100 บาท ร้อยละ 26 เท่ากับรายได้วันละ 101-150 บาท มีผู้ที่มีรายได้ไม่แน่นอนร้อยละ 28.0 เช่นกัน จะเห็นได้ว่ารายได้ของชาวชุมชนค่อนข้างต่ำและไม่แน่นอน เพราะมีอาชีพที่ไม่มั่นคง สำหรับรายจ่ายของครัวเรือนในตารางที่ 7 นั้นพบว่าชาวชุมชนร้อยละ 44.0 ต้องจ่ายค่าอาหารวันละ 51-100 บาท ร้อยละ 30.0 จ่ายวันละ 101-200 บาท ที่จ่ายต่ำกว่า 50 บาท มีร้อยละ 20.0 ซึ่งค่าใช้จ่ายค่าอาหารนี้เป็นเรื่องสำคัญของชีวิตที่จะต้องจ่ายเป็นประจำ เรื่องนี้ชาวชุมชนได้พยายามประหยัดรายได้ด้านนี้ด้วยการรับประทานอาหารราคาถูก ซึ่งทำให้สุขภาพไม่แข็งแรง เด็กบางคนเป็นโรคขาดสารอาหาร ในเรื่องของรายจ่ายที่เป็นค่าใช้จ่ายสอยประจำเดือนนั้นหมายถึง ค่าใช้จ่ายสำหรับสาธารณสุข ค่าน้ำ ค่าไฟ รวมทั้งค่ายา ค่ารักษาพยาบาลยามเจ็บป่วย ค่ารถ ค่าขนมลูก ซึ่งร้อยละ 34.0 ของชาวชุมชน มีค่าใช้จ่ายเดือนละ 101-200 บาท ร้อยละ 50.0 มีค่าใช้จ่ายเดือนละ 201-300 บาท

จากรายได้และรายจ่ายดังกล่าวข้างต้น พบว่าชาวชุมชนมีความเพียงพอในการรับ-จ่าย ร้อยละ 36.0 (ตารางที่ 8)

ตารางที่ 8 ความเพียงพอของรายได้ของชาวชุมชนมีดี

ความเพียงพอ	จำนวน	ร้อยละ
เพียงพอ	18	36.0
ไม่เพียงพอ	32	64.0
รวม	50	100.0

อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะมีรายได้ไม่เพียงพอแต่ปรากฏว่าชาวชุมชนมีการกู้หรือมีหนี้สินเพียงร้อยละ 20.0 ผู้ที่ไม่กู้ยืมร้อยละ 80.0 (ตารางที่ 9) ทั้งนี้ชาวบ้านบอกว่าแต่ละครัวเรือนในชุมชนมีดีต่างก็มีฐานะยากจน เพราะฉะนั้นจึงไม่นิยมการกู้ยืมจากใคร เพราะต้องเสียดอกเบี้ย และชาวชุมชนก็ไม่มีเงินมากพอจะให้ใครกู้ยืม ดังนั้นเมื่อมีปัญหาทางการเงินมักนิยมไปพึ่งบริการโรงรับจำนำของรัฐและเอกชนในจังหวัดเชียงใหม่

ตารางที่ 9 การกู้ยืมของชาวชุมชนมีดี

การกู้ยืม	จำนวน	ร้อยละ
กู้	10	20.0
ไม่กู้	40	80.0
รวม	50	100.0

3. วิถีชีวิตทางเศรษฐกิจและการปรับตัว ชาวชุมชนมีดีมีอาชีพการงานที่ไม่มั่นคง เนื่องจากขาดการศึกษา ความรู้ต่ำ ไม่มีทักษะในอาชีพ ผู้ใช้แรงงานจะต้องรองานซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามฤดูกาลและภาวะเศรษฐกิจ เช่น งานก่อสร้าง งานค้าขายตามทางเท้าจะซบเซาในฤดูฝน งานรับจ้างทั่วไป และอาชีพอื่น ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปตามจำนวนคน และภาวะการตลาดซึ่งไม่แน่นอน ความไม่แน่นอนของงานและรายได้ต่ำ ทำให้ชีวิตครอบครัวต้องกระทบกระเทือน ไม่เฉพาะแต่พ่อบ้านและแม่บ้านแต่จะรวมถึงเด็ก ๆ ที่อยู่ในครอบครัวด้วย วิถีชีวิตโดยทั่วไปของชาวบ้านแยกกล่าวได้ดังนี้

หัวหน้าครัวเรือนหรือพ่อบ้าน จะตื่นเช้าและออกไปทำงานตั้งแต่ 6 โมงเช้า ยกเว้นผู้ที่รับจ้างแบกของหรือเข็นล้อเข็นบรรทุกของในตลาด ซึ่งจะต้องตื่นไปทำงานตั้งแต่ตี 1 หรือตี 2 จนกระทั่งรุ่งเช้า:เนื่องจากในช่วงเวลานี้เป็นเวลาที่พักค้า-แม่ค้าและเกษตรกรจะนำพืชผักและสินค้าบางอย่างมาขายในราคาขายส่ง และพ่อ-แม่ค้าขายปลีกจะมาซื้อสินค้าที่ตลาด ผู้ที่ออกไปทำงานตอนเช้าจะกลับมาในตอนเย็นประมาณ 5 โมงเย็น ส่วนผู้ที่ทำงานรอบดึก จะกลับมานอนที่บ้านในตอนกลางวัน และตื่นไปทำงานช่วงกลางคืน ส่วนผู้ที่ค้าขายจะขึ้นอยู่กับชนิดของสินค้าและสถานที่ทำการค้า เช่น ขาย ชาละเปาจะออกไปขายตั้งแต่ 3 โมงเย็นถึง 3 หุ้ม ถ้าเป็นช่วงฤดูหนาวจะขายถึง 5 หุ้ม หรือ 2 ยาม ผู้ที่ค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ ในชุมชนจะขายตั้งแต่เช้าจนถึงเวลาตอน

แม่บ้าน ส่วนมากจะตื่นแต่เช้าตรู่ ผู้ที่ออกไปทำงานนอกชุมชนจะออกไปทำงาน บางคนไปตลาดซื้อหาอาหารมาให้คนในครอบครัวแล้วจึงไปทำงาน แม่บ้านส่วนใหญ่ซื้ออาหารสำเร็จรูปจากตลาดข้างเมือกในตอนเช้า บ้านที่ไม่มีรถก็จะซื้ออาหารจากร้านค้าย่อยในชุมชน แม่บ้านที่มีลูกเล็ก ๆ จะต้องดูแลลูกขณะที่สามีออกไปทำงาน สำหรับแม่บ้านที่สามีเก็บของก็จะออกไปเก็บขยะกับสามีวันละหลายเที่ยว บางวันจะออกไปตอนกลางคืนด้วย แม่บ้านที่ยังไม่มีลูกมักจะออกไปทำงานรับจ้างทั่วไปแล้วกลับมาในตอนเย็น ผู้หญิงบางคนเป็นหม้ายอยู่ในบ้านหลังเล็ก ๆ เพียงคนเดียว

เด็กโต ถ้าโตแล้วจะออกไปทำงานหารายได้ บางคนจะเรียนหนังสือในโรงเรียนที่ไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน บางคนเที่ยวเตร่ไปกับเพื่อน ๆ เด็ก ๆ จะเล่นอยู่ภายในชุมชน เก็บสิ่งของต่าง ๆ จากกองขยะมาไว้เต็มบ้าน บางทีมีจักรยานเก่า ๆ ล้อรถ เครื่องใช้ที่ทิ้งแล้วแต่ยังพอใช้ได้

เด็กเล็ก ถ้าเป็นเด็กเล็ก แม่ก็จะเป็นผู้เลี้ยงดูอยู่ที่บ้าน หรือฝากให้ญาติเลี้ยง ครอบครัวชาวชุมชนมีดีไม่มีร้ายได้มากพอที่จะนำลูกไปฝากเลี้ยงตามสถานรับเลี้ยงเด็กก่อนวัยเรียน นอกจากนี้ไม่มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กประจำชุมชน เนื่องจากชุมชนนี้ไม่ได้อยู่ในความดูแลของเทศบาล บางครอบครัว จำเป็นต้องเอาลูกไปประกอบอาชีพด้วย เช่น ค้าขาย เก็บขยะ เด็กเมื่อโตถึงวัยเข้าโรงเรียนพ่อแม่จะส่งไปเรียนในโรงเรียนของเทศบาลที่ใกล้ชุมชน ซึ่งตั้งอยู่ในวัด เด็ก ๆ จึงไม่ต้องอาศัยรถเป็นยานพาหนะไปเรียน ส่วนใหญ่เดินไปโรงเรียน

โดยสรุปแล้ว วิถีชีวิตของชาวชุมชนมีดีต่างต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดของครอบครัว ทุกคนพยายามแสวงหารายได้โดยการรับจ้างหรือค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ ชีวิตประจำวันของชาวชุมชนในตอนเช้า ต่างรีบเร่งไปทำงาน บางคนไปทำงานกลางดึก ช่วงกลางวันชุมชนค่อนข้างเงียบเหงา จะเหลือแต่แม่บ้านบางคนเลี้ยงลูกเล็ก ๆ อยู่ที่บ้านหรือทำงานบ้าน คนแก่และเด็กและมีอยู่ในบางบ้าน ช่วงเย็นชาวบ้านจะทยอยกันกลับเข้ามาในชุมชน ชุมชนเริ่มคึกคัก บางบ้านมีคนอยู่เต็มใน

บ้าน เพราะมีห้องเล็ก ๆ แคบ แต่มีคนอยู่มาก บางบ้านพากันซื้ออาหารมาปรุงรับประทาน บางแห่งมีการจับกลุ่มคุยกัน ชาวชุมชนทั่วไปมักมีความสัมพันธ์กันในวงแคบในละแวกบ้านหรือกลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง ผู้ที่มาอยู่ใหม่จะไม่รู้จักใครและไม่มีใครรู้จัก ผิดกับผู้ที่อยู่มาก่อนนานแล้วจะเป็นที่รู้จักในวงกว้าง

สิ่งที่กระทบกระเทือนต่อวิถีชีวิตและเป็นปัญหาของชาวชุมชนมากที่สุดคือ ความไม่แน่นอนของงานและรายได้ที่ต่ำมาก ไม่เพียงพอค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ซึ่งนับวันจะสูงขึ้นอย่างสม่ำเสมอ สถานการณ์เช่นนี้เป็นมายาวนานตั้งแต่เกิดชุมชนมีดี ความจำเป็นทำให้ชาวชุมชนพยายามปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมอันทำให้วิถีชีวิตของชาวชุมชนมีลักษณะดังนี้

1. แลวงหารายได้ทุกทาง ชาวชุมชนที่อยู่ในวัยแรงงานต่างเคยผ่านงานมาหลายประเภท มีการเปลี่ยนงานบ่อยเพราะหมดงาน เลิกจ้าง หรือรายได้ไม่เพียงพอ เมื่อหางานรับจ้างไม่ได้ก็ไปเก็บกระดาด เศษเหล็ก หรือพลาสติกไปขายเป็นรายได้ การเปลี่ยนงานบ่อยทำให้ชาวชุมชนมีการรับรู้อาชีพสังคมมาก แต่ทำให้มีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา กลายเป็นคนไม่แน่นอน ไม่มีระเบียบ ลักษณะนี้เป็นข้อด้อยที่ปรากฏในผู้นำบางคนที่ถูกมองว่ามีเล่ห์เหลี่ยม และชอบทรยศหักหลัง ชาวชุมชนมีดีจึงมี ผู้นำหลายคน และผู้นำต่างไม่ไว้ใจกัน

2. ยืดหยุ่นการใช้จ่าย เมื่อมีรายได้จะใช้อย่างฟุ่มเฟือย แต่เมื่อขาดแคลนจะลดค่าใช้จ่าย หลีกเลียงการใช้จ่ายทุกรูปแบบ แม้กระทั่งอาหารบางมื้อก็ยอม ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ต่างพยายามหาสิ่งของมาขายให้เป็นรายได้ และพยายามประหยัดด้วยการเก็บวัสดุเหลือใช้จากนอกชุมชนมาใช้ โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย เช่น นำไม้อัดแผ่นป้ายโฆษณาที่เจ้าของไม่เอาแล้วมาต่อเติมหรือซ่อมแซมบ้าน เอาจักรยานเก่า ๆ มาดัดแปลงจนใช้ได้ เป็นต้น

3. มีความอดทนทางร่างกายและจิตใจสูง โดยเฉพาะในการทำงาน ชาวชุมชนจะทุ่มเทแรงกายลงไปกับการทำงานเพื่อให้มีรายได้ขึ้นมา เนื่องจากบางเวลาจะหางานทำยาก เมื่อมีงานที่เป็นรายได้ก็จะเร่งทำทุกอย่าง ทำให้ร่างกายทรุดโทรมแม้แต่แม่บ้านและลูก ๆ ก็ยังต้องช่วยกันทำงาน เช่น ไปรับงานมาทำที่บ้านขณะเลี้ยงลูก เวลาเจ็บป่วยจะยังคงพยายามทำงานต่อไป

4. ความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน ชาวชุมชนมีดีส่วนใหญ่มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน เพราะมีปัญหาค้ำค้ำกัน เข้าใจกันแต่ความเป็นพวกยังแบ่งเป็นกลุ่มย่อยหลายกลุ่มในชุมชน อย่างไรก็ตามเมื่อมีปัญหาที่กระทบกระเทือน ชุมชนมักจะรวมตัวกันได้ เช่น การไปขอร้องเจ้าของที่ดินให้ยืดเวลาในการไถหรือออกไป

5. คู่กันเคยกับสภาพชีวิตที่ยากจนและทรุดโทรม ชาวชุมชนมีสัดส่วนใหญ่ไม่เคยแสดงว่ามีความเดือดร้อนในสภาพชีวิตที่เป็นอยู่ตราบไต่ที่ยังมีงานที่อยู่นอกชุมชนให้เขาได้ทำมาหากินเลี้ยงปากเลี้ยงท้องตนเองและครอบครัว แม้ว่าสภาพของบ้านที่อยู่อาศัย สภาพแวดล้อม การกินอยู่ จะแร้นแค้น ทรุดโทรม ทุกข์ยากลำบาก แตกต่างจากสภาพชีวิตของชาวเมืองที่อยู่นอกชุมชนแต่พวกเขา ก็อยู่มาจน คู่กันเคย

สภาพสังคม

ชาวชุมชนมีดีจะมีความสัมพันธ์กันตามธรรมชาติซึ่งเกิดขึ้นเนื่องจากมีความจำเป็นของอาชีพที่ต้องพึ่งพากัน มีปัญหาาร่วมกัน เป็นเครือญาติกัน หรือมีลักษณะร่วมกันทางประเพณีและความเชื่อถือ นั่นคือนับถือศาสนาเดียวกัน จุดร่วมของชาวชุมชนมีดีที่สำคัญที่สุดคือศาสนา ชาวชุมชนจะไปวัดที่อยู่ใกล้ชุมชน 2 วัด คือ วัดกุเต้า และวัดป่าแพ่ง เพื่อร่วมกิจกรรมทางศาสนาในวันสำคัญทางพุทธศาสนา บางครั้งจะมีการทอดผ้าป่าร่วมกัน ความสัมพันธ์ในแง่เศรษฐกิจมีความเข้มแข็งพอสมควร ชาวบ้านสามารถรวมตัวกันเพื่อเป็นกลุ่มแรงงานได้โดยมีลักษณะช่วยเหลือกันในการผลิต และขาย ผลผลิต เช่น กลุ่มเก็บขยะ ขายกระดาษและพลาสติก กลุ่มผูกพันกันในผลประโยชน์เดียวกัน เช่น กลุ่มผู้ใช้ไฟฟ้าสายเดียวกัน กลุ่มผู้ใช้น้ำบ่อเดียวกัน

ความสัมพันธ์ในกลุ่มเครือญาติและกลุ่มละแวกบ้านของชาวชุมชนมีดีค่อนข้างจะแน่นแฟ้นจากการที่มีปัญหาเดียวกัน คือ สภาพที่ต้องดิ้นรนเอาตัวรอด การเป็นญาติ การมีบ้านอยู่ใกล้เคียงกัน การต้องทำงานร่วมกัน การได้รับผลกระทบจากสภาพแวดล้อมที่เลวร้ายเหมือนกัน ตัวอย่างเช่น ในเดือนสิงหาคมถึงตุลาคม ปี พ.ศ.2538 น้ำท่วมพื้นที่ชุมชนเป็นระยะเวลาานาน ชาวชุมชนในละแวกบ้านเดียวกันจะมาช่วยกันทำทางระบายน้ำและทางเดินโดยไปขอเศษอิฐ หิน ปูนที่เขาทิ้งมาถมให้เป็นทางเดิน

สำหรับความสัมพันธ์ในระดับครอบครัวนั้น พบว่าครอบครัวในชุมชนมีดีมีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยวเกือบทั้งหมด ครอบครัวประกอบด้วยพ่อแม่และลูกหนึ่งถึงสามคน บางครอบครัวอยู่กันลำพังพ่อแม่ เพราะลูกยังเล็ก พ่อแม่ต้องทำงานจึงพาไปฝากย่าหรือยายที่อยู่ที่บ้านเก่าช่วยเลี้ยงให้ ทั้งนี้บางครอบครัวก็มีญาติพี่น้องอาศัยอยู่ในชุมชนนี้ด้วย บางครอบครัวไม่มี ความสัมพันธ์ในครอบครัวมักจะเป็นความสัมพันธ์ที่ดี (ตารางที่ 10)

ตารางที่ 10 สภาพทางสังคมของครัวเรือนในชุมชนมีดี

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (เฉลี่ย)		3 คน
ญาติพี่น้องที่อยู่ในชุมชน		
มี	40.0 (20)	
ไม่มี	60.0 (30)	
จำนวนญาติพี่น้อง (เฉลี่ย)		3 คน
เพื่อนสนิทที่อยู่ในชุมชน		
มี	54.0 (27)	
ไม่มี	46.0 (23)	
จำนวนเพื่อนสนิท (เฉลี่ย)		3 คน
ความถี่ในการพบปะญาติและเพื่อน		
ทุกวัน	30.0 (15)	
สัปดาห์ละ 1 ครั้ง	24.0 (12)	
เดือนละ 1 ครั้ง	20.0 (10)	
นาน ๆ ครั้ง	26.0 (13)	
การได้รับความช่วยเหลือ (ทุกเรื่อง)		
มี	100.0 (50)	
ไม่มี	0.0 (0)	
ผู้ให้ความช่วยเหลือ		
ญาติ	50.0 (25)	
เพื่อน	50.0 (25)	
ที่อยู่ของผู้ช่วยเหลือ		
ในชุมชน	64.0 (32)	
นอกชุมชน	36.0 (18)	
ความสัมพันธ์ระหว่างสามี-ภรรยา		
ดี	56.0 (28)	
ไม่มี	44.0 (22)	
ความสัมพันธ์ พ่อ-แม่-ลูก		
ดี	76.0 (38)	
ไม่ดี	24.0 (12)	

จากตารางที่ 10 จะเห็นได้ว่าครัวเรือนในชุมชนมีดีมีสมาชิกไม่มากนัก เฉลี่ยแล้วมี 3 คน สำหรับครัวเรือนตัวอย่าง 50 ครัวเรือนนั้นได้เลือกครัวเรือนที่มีทั้งสามีและภรรยา แต่ยังมีครัวเรือนในชุมชนนี้บางครัวเรือนที่ไม่ตกเป็นตัวอย่างมีสมาชิกเพียงคนเดียวอยู่ในบ้าน ส่วนใหญ่เป็นหม้ายหรือหย่าร้างและเป็นผู้อยู่ในวัยกลางคน สำหรับเรื่องการมีญาติพี่น้องในชุมชนผู้ที่ไม่มีร้อยละ 60.0 ผู้ที่มีร้อยละ 40.0 และมีจำนวนญาติพี่น้องเฉลี่ย 3 คน ชาวชุมชนมีเพื่อนสนิทอยู่ในชุมชนร้อยละ 54.0 ที่ไม่มีร้อยละ 46.0 จำนวนเพื่อนสนิทเฉลี่ย 3 คน เช่นเดียวกัน ทั้งนี้ชาวชุมชนมีความถี่ในการพบปะญาติและเพื่อนทุกวัน ร้อยละ 30.0 พบสัปดาห์ละครั้งร้อยละ 24.3 พบเดือนละครั้งร้อยละ 20.0 และพบนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 26.0 แสดงถึงความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นภายในกลุ่มญาติและเพื่อน ทั้งนี้ญาติและเพื่อนนั้นจะอยู่ในละแวกบ้านเดียวกันเป็นส่วนใหญ่ บางครอบครัวมีลูกสาวและลูกเขยปลูกบ้านอยู่ติดกัน (ปกติแล้วบ้านของชุมชนจะไม่มีรั้วบ้าน) ในเรื่องการช่วยเหลือซึ่งกันและกันจะมีถึงร้อยละ 100.0 และผู้ที่ให้ความช่วยเหลือก็เป็นเพื่อนและญาติเท่า ๆ กัน การที่ทุกครัวเรือนมีปัญหาคล้ายคลึงกันทำให้ทุกคนต่างช่วยเหลือกัน การช่วยเหลือจะมีมาจากคนในชุมชนร้อยละ 64.0 และนอกชุมชน 36.0 เช่น จะมีองค์กรพัฒนาเอกชนนำเสื้อผ้ามาแจก นักการเมืองนำข้าวหรืออาหารมาแจก ทั้งนี้พบว่าความสัมพันธ์ภายในครอบครัวของชาวชุมชนมีดีค่อนข้างดี เพราะเป็นครอบครัวเล็กที่ยากจนต้องช่วยเหลือพึ่งพากัน แต่บางครอบครัวก็มีทะเลาะกันบ้างแต่ไม่รุนแรง

ชุมชนมีดี : วัฒนธรรมคนจนเมือง

1. การผสมผสานวัฒนธรรมชนบทกับเมือง

ชุมชนมีดีเป็นชุมชนที่ก่อตั้งมานานนับ 30 กว่าปี โดยผู้คนที่ย้ายถิ่นมาจากท้องถิ่นชนบทในจังหวัดต่าง ๆ จากการศึกษาครั้งนี้พบว่าชาวชุมชนมีดีมีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ ถึง 14 จังหวัด (ตารางที่ 11)

ตารางที่ 11 จังหวัดที่เป็นภูมิลำเนาของชาวชุมชนมีดี

	จำนวน	ร้อยละ
เชียงใหม่	20	40.0
เชียงราย	14	28.0
นครสวรรค์	3	6.0
ลำพูน	2	4.0
ลำปาง	2	4.0
สุโขทัย	1	2.0
ตาก	1	2.0
พิษณุโลก	1	2.0
เพชร	1	2.0
พิจิตร	1	2.0
สกลนคร	1	2.0
กาฬสินธุ์	1	2.0
นครราชสีมา	1	2.0
นครปฐม	1	2.0
รวม	50	100.0

จะเห็นได้ว่าชาวชุมชนมีดีส่วนใหญ่คือร้อยละ 40.0 มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ ทั้งนี้กระจายอยู่ในอำเภอต่าง ๆ เกือบทุกอำเภอของจังหวัดเชียงใหม่ คือ อำเภอหางดง สันป่าตอง จอมทอง ดอยเต่า สันทราย ดอยสะเก็ด พัว้ว แม่แตง เชียงดาว ฝาง และอำเภอสารภี รองลงมาชาวชุมชนมาจากจังหวัดเชียงรายร้อยละ 28.0 ส่วนใหญ่มาจากอำเภอเชียงของ ซึ่งเป็นชาวเขาที่เข้ามาขายแรงงานและค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ นอกจากนั้นชาวชุมชนจะมาจากจังหวัดในภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคอีสาน ไม่มีครัวเรือนใดมาจากจังหวัดในภาคใต้เลย กล่าวได้ว่าแหล่งชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเมืองใหญ่ซึ่งเป็นศูนย์กลางของความเจริญทุกด้านเช่นเชียงใหม่ย่อมต้องรองรับคนจนจากชนบทของภาคเหนือและภาคอื่น ๆ ที่ต้องการแสวงหาอาชีพในเมืองเพื่อความอยู่รอดเมื่อได้ลง

หลักประกันเป็นเวลานานแล้ว คนรุ่นพ่อแม่ที่มาจากชนบทส่วนหนึ่งจะคงลักษณะวัฒนธรรมแบบชาวชนบท และอีกส่วนหนึ่งได้ปรับเปลี่ยนตามวัฒนธรรมเมืองไปบ้าง ในขณะที่คนรุ่นใหม่หรือเด็กที่เกิดและเติบโตในชุมชนมีวัฒนธรรมของคนเมืองเพียงอย่างเดียว เนื่องจากชุมชนมีที่ตั้งอยู่บริเวณที่ ติดต่อกับชุมชนเมืองได้โดยรอบทิศทาง ชาวชุมชนสามารถเข้าสู่วัฒนธรรมเมืองได้ง่ายในทุกเวลา นอกจากนี้วัฒนธรรมของชนบทในภาคเหนือเองได้ถูกทำลายลงโดยวัฒนธรรมตะวันตกและวัฒนธรรมกรุงเทพไปแล้วอย่างง่ายดาย ซึ่งในเรื่องนี้แตกต่างจากวัฒนธรรมของชาวชนบทอีสานที่ยังคงได้รับการรักษาไว้ในชุมชนชาวบ้านทั่วไป ดังนั้นหากจะมองหาวัฒนธรรมของคนเมืองเหนือในชุมชนมีดีก็คงจะพบแต่การรับประทานข้าวหนึ่งกับอาหารพื้นเมือง เช่น น้ำพริกหนุ่ม แกงแค จอผักกาด เหล่านี้ซึ่งเป็นอาหารที่ซื้อหาได้ในราคาถูก สำหรับชนบทรรมนิยมประเพณีของชาวเหนือ เช่น ดนตรีพื้นเมือง การฟ้อนต่าง ๆ หรือแม้แต่ประเพณีไทยพุทธ เช่น ประเพณีตานก๋วยสลาก ประเพณีบวชลูกแก้ว เป็นต้น ก็ได้สูญหายไปจากชุมชน ทั้งนี้อาจเนื่องจากชาวชุมชนต้องใช้เวลาทั้งหมดไปในการทำมาหากิน ดิ้นรนเลี้ยงชีพ ไม่มีเวลาที่จะมาสนใจกับการปฏิบัติตามประเพณีเก่า ๆ ดังแต่ก่อน

2. การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

จากการศึกษาพบว่า ชุมชนมีดีวันนี้เริ่มมีวัฒนธรรมที่ถอยห่างจากชนบทออกไปทุกที ความสัมพันธ์ของชาวชุมชนกับบ้านเดิมและญาติพี่น้องในชนบทยังพอมืออยู่บ้าง หากชาวชุมชนได้กลับไปบ้านในช่วงเทศกาลสำคัญ เช่น ปีใหม่เมือง หรือวันสงกรานต์ แต่หากชาวชุมชนครอบครัวใดจำเป็นต้องทำงานที่ไม่มีวันหยุด หรือเกรงว่าจะขาดรายได้ในช่วงนั้น เช่น ค้าขาย ก็จะไม่กลับไปบ้านเลย เป็นระยะเวลาานาน ทำให้ห่างเหินจากวัฒนธรรมชนบท นอกจากนี้พื้นที่ของชุมชนมีดีมีลักษณะแคบและจำกัด ไม่สามารถรับผู้ย้ายถิ่นจากชนบทได้อีก ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับชนบทก็น้อยลง วัฒนธรรมแบบชนบทน้อยลงในชุมชนมีดี หมายความว่าชาวชุมชนได้รับเอาวัฒนธรรมแบบเมืองและวัฒนธรรมแบบทุนนิยมมากขึ้น วัฒนธรรมแบบเมืองมีลักษณะแบบตัวใครตัวมัน ต่างคนต่างอยู่ ความโอปอฮ้อมอารีแบบไทยดั้งเดิมหายไป รับเอาค่านิยมกำไรขาดทุนเข้ามาแทน การจะทำอะไรให้ใครถูกตีค่าเป็นเงิน ความดีงามและคุณธรรมเสื่อมสลายไป กลายเป็นทำตามความพอใจ อย่างไรก็ตามชุมชนมีดียังเป็นชุมชนขนาดเล็กในเขตเมืองเชียงใหม่ที่ยังไม่ถูกทำลายโดยระบบทุนนิยมมากนัก ด้วยสภาพแวดล้อมภายนอกชุมชนยังไม่เป็นเมืองแบบทุนนิยมตะวันตกอย่างแท้จริงดังกรุงเทพมหานคร วัฒนธรรมของชุมชนมีดียังคงผสมผสานระหว่างชนบทกับเมือง ขณะที่ทุกคนพยายามดิ้นรนแสวงหารายได้มาจุนเจือครอบครัว ทุกครัวเรือนก็ยังคงรู้จักสนิทสนมกับเพื่อนบ้านในละแวกเดียวกัน มีปัญหา

เกิดขึ้นก็จะพยายามช่วยเหลือกัน โดยเฉพาะงานศพของชาวชุมชนยังคงมีชาวชุมชนจำนวนมากในชุมชนไปร่วมงานดังเช่นชุมชนชนบท

3. ความขัดแย้งทางวัฒนธรรม

ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นระหว่างคนรุ่นใหม่กับคนรุ่นเก่าในชุมชน ขณะเดียวกันก็มีความขัดแย้งในความคิดของคนรุ่นเก่าเองอีกด้วย ขณะที่ผู้ใหญ่เองไม่รู้จะทำตัวอย่างใดในสถานการณ์ที่จะต้องรักษาหน้าของตนเองด้วยการร่วมออกเงินสำหรับงานทอดผ้าป่าหรือสร้างสิ่งสาธารณูปโภคภายในชุมชน พวกกลุ่มวัยรุ่นก็ต้องทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ต้องใช้จ่ายเงิน บางคนต้องการรถจักรยานยนต์ บางคนต้องการเครื่องดนตรีเพื่อร่วมเล่นกับเพื่อนซึ่งต้องใช้เงินและมีการใช้อวดวัยรุ่นบางคนชอบเที่ยวเตร่กับเพื่อนและไม่เคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่บางคนมีความคิดล้าหลัง บางคนมีเล่ห์เหลี่ยม ทำการทุจริตหวังผลประโยชน์ ซึ่งทำให้เด็กจดจำเลียนแบบ และไม่เกรงใจ ความขัดแย้งมักเกิดขึ้นระหว่างผู้ใหญ่ที่เกรง ตี้มเหล่า เล่นการพนันกับวัยรุ่นที่มีโอกาสได้ออกไปนอกชุมชนบ่อย ๆ ไปเรียนหรือไปเที่ยวกับเพื่อนนอกชุมชน

ปัญหาของชุมชนมีดี

แม้ว่าการย้ายถิ่นของชาวชนบทยากจนเข้าสู่เมืองจะเป็นจุดเริ่มต้นของปัญหาชุมชนผู้มีรายได้น้อย แต่ยังมีเงื่อนไขอีกหลายประการด้วยกันที่เกี่ยวกับปัญหาของชุมชน ซึ่งพบว่าชุมชนมีดีเป็นชุมชนที่เลื่อมใสศรัทธามากแห่งหนึ่งของเมืองเชียงใหม่ ทั้งยังพอกพูนได้ด้วยปัญหามากมายดังนี้

1. ปัญหาทางกายภาพ เป็นปัญหาที่ปรากฏให้เห็นทางวัตถุ หรือรูปธรรมต่าง ๆ ที่สังเกตเห็นได้

1.1 ปัญหาสาธารณูปโภคและบริการขั้นพื้นฐาน ได้แก่ น้ำประปาและไฟฟ้า ถ้าพิจารณาในแง่การใช้สอย จะเห็นว่าชาวบ้านมีน้ำในการอุปโภค-บริโภค มีไฟฟ้าใช้พอสมควร แต่ปัญหาคือ ชาวชุมชนมีดีไม่ได้รับบริการน้ำประปา เนื่องจากชุมชนนี้ไม่เป็นที่ยอมรับของเทศบาลนครเชียงใหม่ ไม่อาจเรียกร้องบริการได้ ชาวบ้านจึงต้องดิ้นรนกันเองด้วยการขุดบ่อน้ำใช้ ซึ่งเมื่อน้ำท่วมหรือในฤดูฝนที่ฝนตกหนักจะชะล้างสิ่งสกปรกซึมซับลงไปบ่อน้ำ ชาวชุมชนต้องทนใช้น้ำสกปรกจนกว่าจะถึงฤดูหนาว ส่วนไฟฟ้านั้นชาวบ้านก็ไม่ได้ใช้บริการจากทางราชการ แต่ซื้อจาก "คนอื่น" อีกต่อหนึ่ง ทำให้เสียค่าใช้จ่ายสูง

1.2 ปัญหาสิ่งแวดล้อม (ทางกายภาพ) ได้แก่ บริเวณชุมชนมีดีมีน้ำเน่า น้ำขังอยู่ทั่วไป ทั้งในบริเวณที่ชาวชุมชนปลูกคร่อมน้ำแม่ชา และบริเวณทั่วไป ที่ดินบริเวณนี้เป็นที่ราบลุ่มที่ไม่มีกรปรับระดับถมดินก่อนการสร้างบ้าน ขาดระบบระบายน้ำ บริเวณใต้ถุนบ้านในชุมชนจึงมีน้ำเน่าขังส่งกลิ่นเหม็นคุ้ง ทั้งชาวชุมชนเองก็ถ่ายอุจจาระปัสสาวะทิ้งขยะมูลฝอยลงไปได้ถุนบ้าน ทำให้สกปรกโสโครกยั้งขึ้น นอกจากนี้ทางเดินไม่เป็นระเบียบ เข้าออกยาก แคบ เล็ก บางแห่งเป็นสะพานไม้ผุพัง น่ากลัวอันตราย

1.3 ปัญหาอาคารที่อยู่อาศัย ในแง่หนึ่งคือ อาคารมีสภาพเสื่อมโทรมมาก ทำให้ไม่น่าจะอยู่อาศัยได้อย่างเหมาะสม อีกแง่หนึ่งคือ แบบและวัสดุที่ใช้ก่อสร้างอาคารไม่เหมาะสม ทำให้สภาพของบ้านไม่อาจอำนวยความสะดวกตามสมควรแก่ผู้อยู่อาศัย

2. ปัญหาทางเศรษฐกิจ

ปรากฏการณ์ที่ปรากฏให้เห็นในชุมชนมีดี คือ ความยากจน ได้แก่ การมีรายได้น้อย การว่างงานแอบแฝง การมีอาชีพไม่แน่นอน เป็นแรงงานไร้ฝีมือ แรงงานเด็ก ปัญหาการเอาัดเอาเปรียบในชุมชน สภาพความยากจนมองเห็นได้จากสภาพที่ปรากฏให้เห็นทุกด้านของวิถีชีวิต ความยากจนของชาวชุมชนมีดีนำมาซึ่งปัญหาอื่น ๆ อีกมากมาย คือ

2.1 ปัญหาครอบครัว ปัญหาเด็กและเยาวชน ได้แก่

- ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยา ความยากจนทำให้มีการทะเลาะซึ่งผู้หญิงจะต้องเป็นฝ่ายรองรับอารมณ์ของสามีและรับภาระการงานทั้งนอกบ้านและในบ้าน

- ปัญหาการเลี้ยงดูบุตร ความยากจนทำให้สุขภาพของแม่ทรุดโทรม อีกทั้งขาดปัจจัยในการเลี้ยงดูบุตร เด็กในชุมชนมีดีบางคนขาดนม ขาดอาหารที่มีคุณภาพ เป็นโรคขาดสารอาหาร พ่อ-แม่ ไม่ทราบจะช่วยเหลือได้อย่างไร

- ปัญหาพฤติกรรมของเยาวชน เด็กและเยาวชนขาดการดูแลจากพ่อ-แม่ที่ต้องออกไปทำงาน เมื่อคบเพื่อนไม่ดีก็ถูกชักจูงไปยังสิ่งที่เป็นโทษ เช่น การเที่ยวเตร่ ติดยาเสพติด

2.2 ปัญหาด้านสาธารณสุข ได้แก่

- ปัญหาโรคติดต่อ ซึ่งเกิดจากสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมภายในครัวเรือนและชุมชน ทำให้เกิดโรคติดต่อหลายชนิดได้ง่าย

- ปัญหาการป่วยไข้ทั่วไป จากสภาพที่อยู่อาศัยที่คับแคบสกปรก บางด้านฝนสาดรั่วไหลเข้าไปในตอนกลางคืน ทำให้เด็ก ๆ มีการเจ็บป่วยบ่อย ทั้งผู้ใหญ่เองก็ไม่แข็งแรง ส่วนใหญ่ชาวชุมชนมีดีไปรับการรักษาพยาบาลที่สถานีอนามัยข้างเมือก โรงพยาบาลมหาราชนครศรีธรรมราช และโรงพยาบาลนครพิงค์ ในฐานะผู้ป่วยที่ได้รับการสงเคราะห์ แต่ก็ไม่ช่วยให้สุขภาพของเขาดีขึ้น

- ปัญหาความรู้ในการรักษาโรค ชาวชุมชนมีดียาจนและมีการศึกษาระดับต่ำ ขาดความรู้ในด้านการรักษาโรค จึงพยายามรักษาโรคด้วยวิธีการตามความเชื่อเดิม และเพื่อประหยัด เช่น รักษาด้วยไสยศาสตร์ เจ้าเข้าทรง ยาพื้นบ้าน ยาชุดจากร้านขายยา รวมทั้งการใช้ยาก ระบุในขณะทำงานเพื่อทำโดยไม่ง่วง (ยาม้า)

- ปัญหาโภชนาการ ด้วยความยากจน และไม่รู้จักการรับประทานอาหาร การปรุงอาหารที่มีคุณค่า ทำให้ชาวชุมชนทั้งเด็กและผู้ใหญ่บริโภคอาหารที่ไม่มีคุณค่าหรือคุณค่าต่ำ

ปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น ย่อมทำให้สุขภาพอนามัยของชาวชุมชนมีดีทรุดโทรมเช่นเดียวกับสภาพของชุมชน ทั้งที่ชาวชุมชนคือ กำลังแรงงานพื้นฐานที่สำคัญยิ่งของสังคมเมือง